

Buzás Zsuzsa – Csóka Tamás – Maródi Ágnes

Médiaműveltség és zenetanulás

A hagyományostól a modern módszerekig

Media Literacy and Music Education

From Traditional to Modern Methods

Összefoglalás

Az értékes és igényes médiatartalom az oktatásban az intenzív képességfejlesztés mellett elősegítheti a tanulók motivációját, a flow élmény kialakítását, és formálójá lehet a diákok személyiségének is. Bár a film pedagógiai alkalmazására már a 20. század elején sor került, a filmpedagógia, illetve a megfelelő filmzenei tartalom kevésbé kidolgozott a zenei nevelésben. Az általunk javasolt néhány filmzene egyrészt kapcsolódik a diákok tanulmányaihoz és mindennapjaihoz, másrészt alkalmas a zenei ismeretelemek – hangszerek, hangszercsoportok, kórustípusok, műfajok, stílusok – közvetítésére. Kutatásunkban felsős tanulók filmzenei ismereteit vizsgáltuk (N=94). A tesztben szereplő filmzenéket a tanulók közel 90%-a felismerte, 90%-a ismeri a kapcsolódó filmeket is, melyek zenéit több, mint 80%-uk kedveli. A felsősök 84%-a szívesebben hallgat olyan zenét, amit korábban már hallott egy filmben.

Kulcsszavak: médiaműveltség, filmpedagógia, filmzene, felső tagozat, netgeneráció

Summary

In education, valuable and high-quality media content not only intensively develops students' skills but may also enhance student motivation, promote a flow experience, and shape stu-

DR. BUZÁS ZSUZSA, PHD, főiskolai adjunktus, Károli Gáspár Református Egyetem (csontosne.buzas.zsuzsa@kre.hu), CSÓKA TAMÁS, tanító szakos hallgató, Károli Gáspár Református Egyetem, MARÓDI ÁGNES, PHD hallgató, SZTE Neveléstudományi Doktori Iskola.

dents' personalities. Although the pedagogical use of films began as early as the early 20th century, film pedagogy and the corresponding film music content have been less established in music education. Some of the film scores that we propose are related to students' studies and their everyday lives, on the one hand, and are suitable for conveying musical knowledge elements – instruments, groups of instruments, choral types, genres, styles – on the other hand. In our research, we examined the film score knowledge of students in grades 5–8 (N=94). Nearly 90% of the students recognized the soundtracks in the test, and 90% of them were also familiar with the related films, the music of which was liked by more than 80% of them. 84% of students in grades 5–8 prefer to listen to music that they have heard in a movie before.

Keywords: media literacy, film pedagogy, film music, grades 5–8, net generation

BEVEZETÉS

Kutatásunk témáját a világméretű koronavírus járvány előtt választottuk és kezdtük el tanulmányozni. Az azóta eltelt időszakban a digitális eszközök megfelelő tanórai alkalmazása jelentős mértékben felértékelődött, a tananyagok újragondolása szintén előtérbe került. Rövid idő alatt új tanítási módszerek és technológiai eszközök váltak részeivé a hagyományos iskolai oktatásnak. A tanítás-tanulás folyamata már nem szükségszerű, hogy helyhez kötöten történjen. Az ismeretanyag könnyen elérhetővé vált az iskolán kívül, illetve az IKT eszközök segítségével az iskolán belüli és az otthoni tanulás szervesen összekapcsolódhat (Jakab, 2014).

A Nemzeti Alaptanterv (2020) szerint a művészeti nevelés témakörébe tartozik az ének-zene, a vizuális kultúra, a dráma és színház, a mozgóképkultúra és médiaismeret is. Ezek alapján a pedagógus feladata az, hogy egy egymástól nehezen szétválasztható, egymással szorosan összefüggő, komplex tudáshalmazt milyen módon ad át a jövő nemzedékeinek a tantárgyi kapcsolatok megvalósítását is figyelembe véve.

A médiapedagógiában a különböző képességek intenzív, együttes fejlesztése jellemző. A tanulók nem csupán passzív befogadói a műveknek, hanem ők maguk is alkotnak, ezáltal még motiválóbba és élményszerűbbé válik számukra a tanulás folyamata. A tantárgyak kedveltségében a pedagógus szerepe elsődleges. Egy-egy tantárgy vagy műveltségterület iránti motivációt leginkább a tantárgyat oktató pedagógus személyisége tudja befolyásolni, illetve a tanulási motivációt meghatározzák a tanár-diák kapcsolat jellemzői (Jakobicz et al., 2018). Az IKT eszközök rohamos terjedése miatt az oktatóknak nem egyszerű lépést tartani a legújabb technológiai fejlesztésekkel. A pedagógusok jelentős része még az audiovizuális médiumok – mobiltelefon, audiovizuális sajtó, internet – elterjedése előtt szocializálódott, mégis az egyre inkább teret nyerő mediatisztált társadalmi kommunikációra kell felkészíteniük tanulóikat (Jakab, 2014). Mivel gyakori, hogy a gyerekek jól, sőt jobban ismerik és szeretik a korosztályuk számára készült filmeket, mint az őket oktató pedagógusok, ezért szükséges, hogy a tanáraik az alapvető, széles körű és folyamatosan megújuló szakmai ismeretek és kompetenciák mellett nyitott személyiséggel rendelkezzenek (Mrázik, 2006).

A zenei műfajok széles skálája veszi körül a tanulókat mindennapjaikban, ugyanakkor Janurik (2007) felmérése alapján a tanulók 80 százaléka egyáltalán nem hallgat klasszikus zenét, illetve harmaduk a rádióban véletlenül meghallott klasszikus zene helyett azonnal másik műsort keres. Ezek alapján az ének-zene tanítás nem tölti be a neki szánt szerepet, új utak, új módszerek, eszközök alkalmazása és kipróbálása vált szükségessé.

Ismereteink szerint hasonló jellegű, a filmzenét középpontba helyező empirikus kutatás a felső tagozatos korosztály körében eddig nem történt még hazánkban. Vizsgálatunkkal ezt a hiányt is szeretnénk pótolni.

A NETGENERÁCIÓ JELLEMZŐI

A mai modern korra jellemzővé vált a felgyorsult kommunikáció, az információs túltelítettség. Nemes Orsolya (2019) generációkutató szerint századunkra jellemző, hogy egy nap alatt annyi információ érhet minket, mint egy 15. századi embert az egész élete során. Mindezek alapján problémaként jelenik meg a generációs különbség az oktatásban is. Jelenleg igen kevés a filmzene pedagógiai vonatkozásaival kapcsolatos releváns szakirodalom, annak ellenére, hogy a filmzene több területet is érinthet, például a mai generáció, a netgeneráció jellemzőit és szokásait.

A netgeneráció mindennapjait jellemzően otthonában online tölti, szimultán több médium felhasználójaként. Bátrak, kezdeményezők, kevésbé kételkednek saját képességeikben és korlátjaikban és praktikus szemlélet jellemzi őket. Motivációs struktúrájuk elemei szerint beleszülettek az internet világába, amely az emberi kapcsolataikat és kommunikációjukat és egyben identitásukat is folyamatosan alakítja.

A legtöbb generációkutató a legifjabb, 2010 után született Z és az Alfa generációkat jellemzően kívülállóként szemléli és vizsgálja. A most végzett pedagógusok viszont, vagy a végzéshez közel álló fiatal pedagógusjelöltek a digitális technológia vívmányait már teljes magabiztossággal kezelik. Több kutatás és felmérés bizonyítja azt, hogy a gyerekek elsajátítási motivációjára pozitív hatással van az, ha a tanórákon digitális eszközöket is használhatnak. Ezeket az eszközöket a gyerekek a mindennapjaikban is használják és szeretik, és ezért érdemes beépíteni alkalmazásukat az oktatás folyamatába is (Buzás, 2017). A 2020-as Nemzeti Alaptanterv a zenehallgatáshoz kapcsolódóan már jelzi a megváltozott technológiai igényeket. A zenehallgatás anyagában érdemes törekedni az infokommunikációs társadalomban elérhető gazdag médiatartalmak alkalmazására, például a letölthető multimédiás tartalmak és a különböző interpretációk összehasonlítására, kiválasztására. A fő feladat az lehet, amit a fennálló járványhelyzet is sürget, hogy a pedagógusok sajátítsák el a digitális eszközök helyes alkalmazását. Az interneten számos olyan tartalom érhető el, amelyek segítségével igazán élvezetes tanórákat lehetne tartani.

A 20. században bekövetkezett technológiai változások hatására tehát a tanárszerep, az alkalmazott munkaformák, de a tanulási-tanítási módszerek is megváltoztak, és az elérhető digitális eszköztár is folyamatosan bővül. A jelen generációnál más, új módszereket szükséges alkalmaznunk a zenei órákon is. A tanári szerepváltozáshoz nagymértékben hozzájárul az a tény is, hogy egyre több iskolában van interaktív tábla és egyéb digitális taneszköz, ugyan-

akkor sokszor nemcsak a használatuk jelenthet gondot a pedagógusok számára, hanem már a beüzemelésük is. Az oktatás célja nem csak a tárgyi ismeretek átadása, hanem egy olyan rugalmas gondolkodásmód kialakítása, melynek segítségével a tanuló képes lesz az önálló problémamegoldásra, véleményalkotásra és tanulmányi felelősségvállalásra (Baráth-Bekényi, 2013).

A médiaműveltség

A műveltség koncepciója általánosságban egy egyén széles körű, gazdag ismerettudását jelöli, amely jelentheti egy társadalmi réteg vagy az adott populáció kulturális jellemzőit is. A PISA OECD vizsgálatok „literacy”- fogalma szintén átfogó: egy olyan szükséges eszköz- és ismerettudást jelent, ami alapvető a jól működő és sikeres életvezetéshez, a hétköznapi problémáinak megértéséhez és eredményes kezeléséhez. A műveltség és írástudás értelmezésének bővítéséhez kapcsolódóan új koncepciók kerültek előtérbe, például a vizuális írástudás, a médiaműveltség, a kritikai írástudás, az információs műveltség vagy a technológiai írástudás fogalmai. Segítségükkel a vizuális és digitális kifejezési és kommunikációs formák egyaránt lehetnek a különböző kutatások és elemzések tárgyai (B. Németh, 2003).

A médiaműveltséget és a digitális írástudást is a multimodális műveltség körébe soroljuk, amelynek része a vizuális műveltség is. A médiaműveltség alapvető részei a kritikai gondolkodás, a kommunikáció, a döntéshozatal és a megértés (Koltay, 2009), illetve fejlesztésével felkészíthetők az oktatás alanyai a média kritikus tartomelemzésére (Dóra, 2017). A filmpedagógia szempontjából hasonló stabil értékítéletre szükséges felkészíteni a tanulókat. Amennyiben ez megvalósul a zenei nevelés folyamatában, a koncert-pedagógia megvalósítását is elősegíthetjük az értékes filmzenei anyag segítségével.

„A koncertlátogató közönség kinevelése, a zenét befogadók, értőn hallók fejlesztése annak érdekében, hogy az ifjúság az általunk értékesnek vélt zenei alkotásokat elfogadja, szeresse. Olyan generációk felnevelése, akik saját koruk divatzenéjében már válogatni is tudnak, és szívesen meghallgatják a régmúlt és kortárs idők klasszikus alkotásait is”. (Nagyné, 2017).

A MOTIVÁCIÓ ÉS A FLOW SZEREPE A ZENEOKTATÁSBAN

Az elmúlt évek számos zenepedagógiai kutatása rámutat arra, hogy amíg alsó tagozatban a tanulási vagy elsajátítási motiváció az ének-zene tantárgy irányába magas (80% körüli), a felső tagozaton drasztikus csökkenés jellemző, hatodikban ez 57%, nyolcadikban 50%, középiskolában pedig a legelutasítottabb tantárggyá válik (ének-zene 41%, ehhez képest az angol 84%) (Józsa, 2013). Az elsajátítási motiváció elsődleges a tanulás folyamatában, enélkül nincs zenetanulás sem. Tehát az értékes zeneműnek a korosztály számára motiválónak is kell lennie.

A zenei nevelés célja, hogy minél érdekesebbé, élvezhetőbbé és élményszerűvé tegyük az ének-zene órákat. Miért is szükséges ez? „Az ének-zene oktatás legfőbb neuralgikus pontját az órákon tapasztalható általános motiválatlanság jelenti. Flow kérdőív alkalmazásával folytatott vizsgálati eredményeink szerint az irodalom- és a matematikaórákkal való összehasonlításakor a legkevesebb pozitív élmény, a legtöbb szorongás, valamint a legtöbb unalom és apátia az

énekórákhoz kapcsolódik.” (Janurik, 2007).

Ahhoz, hogy a tanulók elkezdjenek érdeklődni az ének-zene órák iránt, akkor annak számukra érdekes és értékes tartalmakat lenne jó hordozniuk. Janurik és Józsa (2018) hetedikes tanulókkal (N=140) végzett kutatásának eredménye szerint a tanulók (lányok kevésbé) énekórai attitűdje teljes mértékben közömbös, vagy negatív, ami függ az éneklés, a kottaolvasás, a zenehallgatás anyag kedveltségétől és a zenei fejlődéssel kapcsolatos meggyőződésektől. Ha a tanulókat megfelelő és hatékony módszerekkel motiválttá tudjuk tenni és tevékenykedtetjük, akkor kialakulhat bennük a flow, azaz áramlatélmény. A flow-élményt Csíkszentmihályi (1997) a tökéletes élményként jellemzi. Szerinte bármilyen tevékenység során kialakulhat, melyre kellően koncentrálnunk és belemerülnünk, így a különleges élmény elégedettséget, örömeztetést vált ki. Ilyen tevékenységek lehetnek többek között; az olvasás, a sportolás, egy film vagy előadás megtekintése, és természetesen az éneklés, zenélés és a zenehallgatás is.

Véleményünk szerint az énekórán lehetne a legkönnyebben elérni az áramlatélményt, hiszen az éneklés és a zenehallgatás is a leggyakoribb kiváltó okok között van. Ezzel szemben az ének-zene az egyik legkevésbé kedvelt tantárgy a felső tagozatosok körében. A tanulóknak olyan zeneműveket lenne jó bemutatni, melyeket érdeklődéssel hallgatnak és esetleg képanyag, videó is kapcsolódik hozzájuk. Jó módszer lehet a mozgás beiktatása is, nem csak a finommozgás (például a rajzolás), hanem a nagymozgások bevonása főképp az alsó tagozaton, például a testritmus kíséretek vagy egyszerűbb táncok alkalmazása. Az idegrendszer megfelelő fejlődése miatt a gyerekeknek szükséges minél több nagymozgást végezni. Oroszné (1999) szerint lényeges lenne a zenehallgatás és valamilyen mozgásforma összekapcsolása az ének-zene órákon. A mozgás lehet megtervezett, vagy spontán, improvizatív tánc is. Az évfolyamonkénti zenehallgatási anyagot érdemes lenne úgy kiválasztani, hogy a korosztály számára előírt követelményekkel optimálisan haladhassunk, a legjelentősebb tartalmakat megismer-tessük, bemutassuk, és a zenei fejlesztést is biztosítani tudjuk (Nagyné, 2017). Mindemellett a tanulók érdeklődése fennmaradjon, és a flow-élmény lehetőleg biztosított legyen számukra a tanórák folyamán.

FILMZENE A FELSŐ TAGOZATOS ÉNEK-ZENE ÓRÁKON

Az iskolai ének-zenei nevelés fő célja az igényes zene megszerettetése egy egész életre, és kulcsot adni a zeneművészet megismeréséhez és élményt adó megértéséhez. A zenei élmény személyiség- és közösségformáló erejének pedagógiai jelentősége túlmutat a zenélés tevékenységén. A zenei nevelés lényeges része az iskolai tantervnek; a zene az érzelmi intelligencia, az önismeret, az empátia, a figyelemirányítás fejlesztésének eszköze, az érzelmek, a nyitottság és a figyelem iskolája (NAT, 2020).

A Nemzeti Alaptanterv (2020) az alsó tagozaton elsősorban a magyar népzene, a népdalokat, a népi gyermekjátékokat, valamint az ezekre épülő műzenei szemelvényeket ajánlja zenehallgatási anyagnak. Kisebb mértékben más nemzetek népzeneit és programzenéket is (például Antonio Vivaldi: A négy évszak című hegedűverseny sorozatának tételeit), továbbá az elkövetkezendő évek előkészítéseként klasszikus zeneműveket (énekes és hangszeres műveket egyaránt) javasol. Felső tagozaton a népzene kivül jelentős mértékben jelenik meg a klasz-

szikus zene. A felső tagozatos ének-zene órák lehetőséget nyújtanak a művészetek különböző területeinek megismerésén keresztül az érdeklődés felkeltésére, az esztétikai alapfogalmak elsajátítására, ízlésformálásra, másrészt a mérlegelő gondolkodás és a minőségi alkotómunka iránti igény kialakítására (NAT, 2020).

A jól megválasztott zenehallgatási anyag elősegíti a tanulók zenei képességeinek fejlődését, többek között a hangszínhallását. A hangszínhallás intenzív fejlesztése enyhíti az olvasási zavarokat, ami azért fontos, mert a diszlexia az általános iskolások 15%-át érinti (Gyarmathy, 2013). Jelenleg ez a képesség alacsony színvonalat jelöl. Dudás és Buzás (2020) kutatásában többek között a fűvös zenekar hangszínének azonosítását a felső tagozatban tanulók 10% körüli arányban oldották meg helyesen.

Annak ellenére, hogy a film pedagógiai alkalmazására már a 20. század elején sor került (Nagy, 2002), a filmpedagógia, illetve a megfelelő filmzenei tartalom kevésbé kidolgozott a zeneoktatásban. Kiváló magyar zeneszerzők alkottak és alkotnak jelenleg is emlékezetes filmzenéket, mint például Farkas Ferenc, Ránki György, a magyar származású háromszoros Oscar-díjas Rózsa Miklós, vagy Balázs Ádám zeneszerző, aki Deák Kristóf Oscar-díjas *Mindenki* című rövidfilmjéhez komponált filmzenét 2016-ban.

Kutatásunkban azok a filmzeneművek jelentek meg, amelyek véleményünk szerint a felső tagozatos tanulók korosztályának motiváló zenehallgatási anyagot jelentenek.

- John Towner Williams, amerikai zeneszerző és karmester szerezte a *Csillagok háborúja* című film zenéit, emellett számos világhírű filmzene szerzője, ilyenek például a *Schindler listája*, vagy a *Ryan közlegény megmentése*. Négy alkalommal ő szerezte az olimpiai játékok zenéjének főtemáját, ötször nyert Oscar-díjat a legjobb eredeti filmzene kategóriában, melyet 1935-től nyújtanak át.
- *A Karib-tenger kalózzai* közismert filmzenéje Hans Zimmer és Klaus Badelt alkotása. Hans Zimmer hétszeres Oscar-, Grammy- és Golden Globe-díjas zeneszerző. Olyan világhírű filmek zenéit szerezte, mint például az *Esőember*, *A Karib-tenger kalózzai*, vagy a *12 év rabszolgaság*.
- Az *Oroszlánkirály* zenéjét Elton John szerezte, a szövegét Tim Rice írta. Sir Elton John 1947-ben Londonban született. Háromévesen kezdett el zongorázni, tizenegy évesen pedig felvették a Királyi Zeneakadémiára. Filmzenéiről, musicalekről, és számos nagylemezéről ismert. Hatszoros Grammy-díjas, kétszeres Oscar-díjas, továbbá többszörös Golden Globe-díjas zeneszerző, zenész és énekes.
- Sir Timothy Miles Bindon Rice szintén Angliában született Oscar-, Golden Globe- és Grammy-díjas dalszövegíró. Legtöbbször Andrew Lloyd Webberrel dolgozott együtt. Nevükhöz fűződik például az *Aladdin*, a *Jézus Krisztus szupersztár* vagy *A Szépség és a Szörnyeteg* filmzenéi is. Az Oroszlánkirályból két betétdalt is választottunk, mivel a rajzfilmhez kapcsolódóan ezek különleges karakterűek és hangulatúak. Pumba és Timon szuahéliül éneklük ezt a két szót, a *Hakuna Matata*-t, ami Kenyában mindenre válasz, óhajtól, sóhajtól, gondtól, panasztól, kérdéstől, valamint problémától függetlenül. Prepubertás korban számos gonddal küzdhetnek a tanulók, egy kicsit oldható a feszültségük a jól kiválasztott zeneművek meghallgatásával. A közel 30 éves rajzfilm aktualitása, hogy az elmúlt évben jelent meg 3D-s változata a magyar mozikban.

- *A Gyűrűk ura* világhírű trilógia filmzenéjét Howard Shore szerezte. A szintén számos díjat nyert zeneszerző – három Oscar-, három Golden Globe-, négy Grammy-díj – legismertebb munkái a Hobbit-sorozat zenéi. A filmzene hallgatásakor a szimfonikus zenekar hangszereit is ismételhetjük, beszélhetünk róluk. A zenemű ismertetésekor a kapcsolódó irodalomról is lehet beszélgetni.
- *A Jégvarázs* 2013-ban bemutatott amerikai animációs film, melyet Chris Buck és Jennifer Lee rendezett. A film többek között Golden Globe-díjat, Grammy-díjat nyert, filmzenéje pedig Oscar-díjat a Legjobb Eredeti Dal kategóriában. Az angol nyelvű dalok a nyelvoktatás folyamatában is szerepet kaphatnak.
- Az *X-faktor* az Egyesült Királyság The X Factor című műsorának magyarországi megfelelője. A zenei tehetségkutató 2004-ben debütált az anyaországban, majd 2010-re jutott el hazánkba is. A műsor lényege az, hogy megtalálja az ország legjobb, legtehetségesebb énekeseit. A tehetségkutató Magyarországon az egyik legnépszerűbb tévéműsorra vált, adásonként egymillió fő feletti nézettséggel. A Nem elég című közös számról készült videoklipet eddig közel 4 millióan tekintették meg. Ha zenei tehetségkutatókról van szó, akkor meg kell említenünk néhány magyar kezdeményezésű tehetségkutató műsort is. Különleges a Virtuózok komolyzenei tehetségkutató verseny, mely ma már négy másik országgal működik együtt. Célja, hogy megtalálja a legtehetségesebb fiatal komolyzenészt vagy énekest. A műsort 2014-ben mutatta be az M1 csatorna, ami több, mint 3 millió embert ért el. A másik magyarországi készítésű műsor a Fölszállott a páva, amely szintén különleges és sokszínű, énekes, táncos, hangszeres, népzenei tehetségkutató műsor.

A KUTATÁS

A kutatásunkat két részben mutatjuk be. Az első részben a zenehallgatással kapcsolatos felmérés eredményeit részletezzük. A teszt húsz zeneművet tartalmazott, melyeket a tanulókkal felismertettünk, majd ők a megadott szempontok szerint értékelték őket. A második részben egy 33 kérdésből álló kérdőívet töltöttek ki a felső tagozatos tanulók. A kérdőív segítségével vizsgáltuk a diákok attitűdjét az ének-zene óra egyes részterületeivel kapcsolatban, továbbá kíváncsiak voltunk a tanulók zenehallgatási, filmnézési és digitális eszközhasználatára vonatkozó szokásaira. Kitértünk néhány egyéb, a témához kapcsolódó területre, mint például a műveltség kérdéskörére, vagy a tanórai digitális eszközhasználatra is.

A kutatás hipotézisei:

- A tanulók ismerik a népszerű filmek zenéit, felismerik a filmzenéket.
- A tanulók jobban ismerik a filmzenéket, mint a klasszikus zeneműveket.
- A tanulók jobban szeretik, ha videoklip is társul a zeneműhöz annak hallgatásakor.
- Az ének-zene órákon nem hallgatnak filmzenéket a felső tagozaton és a tanulói vélemény szerint a zenehallgatási anyag kevésbé motiváló.

A KUTATÁS MÓDSZEREI, EREDMÉNYEI

A minta

A kutatásunkban egy megyeszékhelyen ötödiktől nyolcadik közel 100, 10-14 éves tanuló vett részt (1. táblázat). A kutatást 2019 telén végeztük.

1. táblázat: A minta korcsoportonkénti elemszáma és nemek szerinti eloszlása (%)

Évfolyam	N	fiú (%)	lány (%)
5.	26	41	59
6.	22	31	69
7.	25	60	40
8.	21	45	55
Összesen	94	43	57

Forrás: saját szerkesztésű táblázat

A mérőszköz bemutatása

A zenefelismerés teszt 20 általunk kiválasztott zeneművet tartalmazott. A tanulóknak ezt a 20 kompozíciót kellett felismerniük, majd értékelnük a megadott szempontok szerint (ismerős számukra vagy nem ismerős, tetszett nekik a zenemű, vagy kevésbé volt érdekes számukra). A zeneművek közé a korábban részletesen bemutatott filmzenét választottuk, szerepelt ezen kívül videojátékot kísérő zene, aktuális könnyűzene, illetve klasszikus zenemű is.

A zenei teszt eredményei

A zenehallgatási teszt reliabilitásmutatója (Cronbach-alfa=0,785) megfelelő, tehát összességében a teszt alkalmas a zenehallgatás vizsgálatára (2. táblázat). A Cronbach- α értéke a három részteszt esetében a filmzene résztesztnek a legmagasabb (Cronbach-alfa=0,785).

2. táblázat: A teljes teszt és a résztesztek megbízhatósága

Résztesztek	Feladatok száma	Cronbach-alfa
Filmzene	9	0,721
Popzene	6	0,637
Klasszikus zene	5	0,474
Teljes teszt	20	0,785

Forrás: saját szerkesztésű táblázat

A teszt belső összefüggései

A teszt továbbfejlesztéséhez hasznos információkkal szolgál a teszt struktúrájának, belső összefüggésrendszerének elemzése. A korrelációanalízis szerint a teszten és a részteszteken elért eredmények közepes és erős kapcsolatban állnak, tehát a mért ismeretstruktúra homogén (3. táblázat). A legerősebb összefüggést a teljes teszt és a filmzene részteszt között találtuk ($r=0,878$, $p<0,001$).

3. táblázat: A résztesztek közötti korrelációs együtthatók a teljes mintán

Résztesztek	Teljes teszt	Filmzene	Popzene
Filmzene	0,878**		
Popzene	0,820**	0,520**	
Klasszikus zene	0,465**	0,196*	0,267*

Forrás: saját szerkesztésű táblázat

A filmzene részteszt eredményei

A tanulóknak a részteszten elért átlaga 66%, a hozzátartozó szórás érték 19,12. Valamennyi tanuló felismerte a Jégvarázs Oscar-díjas betétdalát. Emellett a többi filmzene jelentős részét is közel magas arányban szinte azonnal felismerték a tanulók; a legmagasabb arányban a következő filmzenéket: Csillagok háborúja: The Imperial March (86%) és Az oroszlánkirály: Circle of Life (92%), vagy a Jégvarázs főcímdalát (98%).

A felsősök az eredmények alapján tehát tisztában vannak az aktuális (illetve a többnyire aktuális) filmekkel és a filmek jellemző zenéivel. A Gyűrűk ura (39%), illetve a Pókember: Hazatérés (14%) a kevésbé ismert filmzenék között található (4. táblázat).

4. táblázat: A filmzenék címének ismerete (%)

Évf.	N	Teljes teszt	Csillag. háborúja	Karib tenger	Harry Potter	Oroszlán király	Gyűrűk ura	Jégvarázs	Marvel
5.	26	75,39	88,89	83,33	83,33	94,44	72,22	100	5,56
6.	22	54,42	80,95	28,57	61,9	95,24	4,76	100	9,52
7.	25	64,76	80	60	86,67	86,67	26,67	93,33	20
8.	21	74,28	100	60	70	90	70	100	30
Telj.	94	65,84	85,94	56,25	75	92,19	39,06	98,4	14,1

Forrás: saját szerkesztésű táblázat

Az évfolyamok eredményei között nem találtunk szignifikáns különbséget, a legjobban, érdekes módon a legfiatalabb évfolyam, az ötödik évfolyam teljesített (78%). Az ötödik évfolyam két filmzenét is szignifikánsan jobban ismer, mint a hatodikosok, melyek a következők: Karib tenger kalózzai ($F=4,637$, $p=0,006$), a Gyűrűk ura főcím zenéjét ($F=11,749$, $p=0,000$).

A tanulók következő feladata az volt, hogy eldöntsék azt, hogy számukra ismerős-e az adott zeneszám, vagy eddig még nem hallották. Várható volt, hogy ez a feladat eredményesebb lesz a pontos címek közlésénél. A legismertebb (100%-ot elérő) filmzenék szintén a Csillagok háborúja: The Imperial Marsh, A Karib-tenger kalózzai és A Jégvarázs filmzenéi voltak. Itt sem volt szignifikáns különbség az évfolyamok eredményei között. Érdekes kiemelni, hogy évfolyamonként átlagosan a tanulók 90% körüli arányban ismerősnek találták a bemutatott műveket.

A tanulók utolsó feladata az volt, hogy értékeljék azt, hogy mennyire áll közel hozzájuk a hallott zenemű. A filmzenei részletekkel kapcsolatban a tanulók közel 90%-a jelölte meg, hogy nagyon tetszik neki. A legkevésbé a Marvel film zenéje állt közel a tanulókhoz, kicsivel több, mint a felének tetszik ez a mű (53%). Összességében átlagosan a tanulók 86%-a kedveli a bemutatott filmzenéket.

A bemutatott digitális játékok kísérőzenéit szintén igen magas arányban ismerték fel a felsősök. Az Angry Birds és a Subway Surfers zenéit egyenlő arányban, 85-85%-ban, A Hill Climb Racing zenéjét viszont kevesebben találták el (55%). Ez függhet attól is, hogy ez a videójáték alapvetően autó-szimulációs játék, és a kitöltők között több lány szerepelt, mint fiú.

5. táblázat: A klasszikus zeneművek címének ismerete (%)

Évf.	Teljes teszt	W. A. Mo- zart: Va- rázsflauta	A. Vivaldi: Négy év.	Beetho- ven: Örö- móda	Kodály Z.: Háry Ján.	Bartók B.: Román n.
5.	10,47	5,56	27,78	0	16,82	2,2
6.	12,74	9,52	47,62	0	6,56	0
7.	17,92	33,33	40	6,67	4,62	5
8.	9,36	0	40	0	4	2,8
Teljes	10,1	21,75	31,08	6,67	32	10

Forrás: saját szerkesztésű táblázat

A kitöltők 95%-a felismerte az akkor éppen aktuális popszámot, ugyanakkor a felmérés során első alkalommal ezt a számat hasonló mértékben elutasították, 92%-uk a nem tetszik kategóriába sorolta. Az X-faktor tévéműsor központi zeneszáma, A Nem elég nem volt igazán népszerű a felső tagozatos tanulók körében. A teszt végén sor került néhány, már az alsó tagozaton megismert, és az alapvető zenei műveltség körébe tartozó komolyzenei darab részleteinek bemutatására is. Az eredmény igen meglepő lett. A diákok közül sajnos csak kevesen tudták megnevezni az öt klasszikus zenemű valamelyikét. A legmagasabb eredményt (40%) a Vivaldi mű felismerésével érték el. Az egyik leggyengébb eredményt Bartók Béla: Román népi táncok című művével kapcsolatban érték el a tanulók, melyet csupán 10%-uk ismert fel (5. táblázat).

A diákok kétharmada ismerősnek találta a komolyzenei zeneműrészleteket, annak ellenére, hogy csak kevesen tudták azokat megnevezni. Érdekes azonban megemlítenünk, hogy Bartók Béla művét ismét csak kisebb arányban (45%) találták csak ismerősnek.

A KÉRDŐÍV EREDMÉNYEI

Kérdőívünkben feltettük azt a kérdést, hogy a tanulók mennyire kedvelik az ének-zene órákat. A felső tagozatos tanulók inkább kedvelik (45%), harmaduk nem kedveli (32%) vagy közömbös (23%) számukra az ének-zene óra. Az ének-zene órák részterületeit is vizsgáltuk, azt, hogy milyen mértékben kedvelik azokat a tanulók. Az eredmények alapján a szolmizálást és a kottaolvasást közel hatvan százalékuk kevésbé kedveli. Az éneklés (49%) és az új dal tanulását (55%) inkább szeretik. Kutatásunk központi elemét, a zenehallgatást ugyanakkor nagyon kedvelik (86%).

A tanulók az énekórát leginkább a pedagógus személyisége miatt kedvelik (43%). Arra a kérdésre, hogy jobban szeretik-e a maguk által választott zenét, az iskolainál, egyértelmű válasz született. A tanulók 70%-a igennel válaszolt erre a kérdésre. A következő kérdésre, azaz, hogy a tanulók tartottak-e már megragadónak és élvezetesnek klasszikus zenét, a tanulók kicsivel több, mint fele válaszolta azt, hogy tartott már szépnek klasszikus zenét (52%). Az, hogy az általános műveltség része-e, és fontos-e a zenetanulás, a tanulók harmada közömbösen áll hozzá (31%), viszont a tanulók közel fele szerint (46%) igenis számít a műveltségben a zene jelenléte. A következő két kérdésben hasonló eredmények születtek. A tanulók többsége (63%) érzi úgy, hogy nem énekel szívesen az órákon, illetve, hogy szívesebben énekelnek akkor, ha társukkal együtt kell azt tenniük (76%).

A tanulóknak ötfokozatú Likert-skálán kellett jelölniük azt, hogy milyen gyakorisággal hallgatnak zenét az ének-zene órákon. A válaszadók fele szerint sokat hallgatnak zenét az énekóra keretein belül. A tanulók 37%-ának véleménye szerint pont elegendő időt töltenek az énekórákon zenehallgatással.

A tanulók közel 70%-a minden nap hallgat zenét. A válaszadóknak kevesebb, mint negyede (13%) hetente többször és ugyanennyien (13%) csak havonta hallgatnak zenét a szabadidejükben. A tanulók közel 80%-a szokott a családjukkal közösen zenét hallgatni. Énekelni a válaszadók 23%-a, hangszeren játszani pedig a tanulók 18%-a szokott a családjával együtt. Koncertre körülbelül ugyanannyi tanuló jár családjával (46%), mint ahány százalék nem jár (54%).

A következő kérdésünk arra irányult, hogy a tanulók milyen rendszerességgel látogatják a YouTube zenei megosztó weboldalt. Az eredmények szerint a tanulók közel 70%-a minden nap, többek (16%) pedig hetente többször is ránéznek az oldalra. Összességében a diákok 86%-a használja legalább heti rendszerességgel a YouTube-ot. Az eredmények alapján igen népszerű az oldal, és a zeneoktatás segítésére bizonyára könnyen be lehetne építeni az oldalt.

Arra a kérdésre, hogy járnak-e moziba a tanulók, azt a választ kaptuk, hogy igen, mindenki jár moziba. A válaszadók több, mint fele (54%) gyakran, 46%-a pedig ritkán jár moziba. A következő kérdésben a diákok kedvenc filmjeire kérdeztünk rá. A kérdés nyitott volt, a legjellemzőbb válaszok a *Karib-tenger kalózzai*, *Kincsem*, *Star Wars*, *Jurassic world*, *Marvel* filmek,

Nagyfiúk, stb. mozifilmek voltak. Többnyire az aktuális, jelenleg játszott mozifilmeket szeretik a tanulók, melyek ugyanakkor nem feltétlenül értékes filmalkotások, és lehet, hogy nem is minden korosztály számára javasoltak. Az iskola és a szülők felelőssége is, hogy rávezessék a tanulókat arra, hogy felismerjék, keressenek és nézzenek értékes és tartalmas, a korosztályuk számára forgatott filmeket. A művészeti nevelés lényege és célja lenne az, hogy megtanítsuk a fiatalokat felismerni az értékes művészeti alkotásokat, melybe a 21. században a média és filmművészet is beletartozik.

Arra a kérdésre, hogy mely zenei stílusokat szeretik a diákok, kiderült, hogy igen sokirányú az érdeklődésük. A pop (92%), a rock (87%), a rap (72%), metal (54%), jazz (54%), reggae (33%), klasszikus (33%) és még a mulatós műfaja (52%) is szerepelt a kedvencek között.

A következő kérdés az volt, hogy az iskolában milyen gyakran használtak okos/ digitális eszközöket (laptop, interaktív tábla, tablet stb.). A tanulók kétharmada (72%) azt válaszolta, hogy soha vagy ritkán használnak ilyen eszközöket. A tanulók csupán egyharmada (28%), válaszolta azt, hogy gyakran használnak IKT eszközöket.

A másik, kapcsolódó kérdés az volt, hogy szeretnék-e többet használni a digitális eszközöket a tanórán. A tanulók többsége, szinte valamennyien azt választották, hogy szeretnék többet használni a digitális eszközöket (92%). Az IKT eszközök bevonása a tanórákon még mindig komoly nehézségeket okoz. Véleményünk szerint a pedagógusok talán nem eléggé képzettek és sok lehetőséget nem is ismernek, melyekkel megkönnyíthetnék az oktatást és az órák színvonalát, valamint a tanulási motivációt is emelhetnék.

A következő kérdés a zenehallgatásról szólt, miszerint, ha a tanuló már hallotta egy filmben az adott zeneművet, akkor szívesebben hallgatja-e meg újra. A válaszolók 74%-a igen, szívesebben hallgat meg olyan zenét, amit korábban már hallott egy filmben. A következő kérdésre is hasonló eredményű válaszok születtek. 68%-a a tanulóknak azt válaszolta, hogy szívesebben hallgat meg egy zenét akkor, ha ahhoz videoklip is társul. A fiatalok tehát szeretik, ha kép/video kapcsolódik a zenéhez.

A kérdőív végén azt kérdeztük meg a tanulóktól, hogy milyen digitális játékokkal szoktak játszani rendszeresen. A felsorolásban volt számos számítógépes játék, de volt néhány telefonos játék, alkalmazás is. A válaszok nem voltak meglepőek számunkra, hiszen a játékokat a legnépszerűbbek közül választottuk ki. Így tehát a válaszadók több, mint 64%-a a megadott telefonos játékokból több, mint négyet használ rendszeresen. (A megadott játékok voltak többek között: Pubg, Lol, CS, Fortnite, Angry Birds, Subway Surfers, stb.) Ezekkel a népszerű digitális játékokkal is fel kell vennie a versenyt az oktatásnak a diákok figyelméért, motivációjáért. Törekednünk kell tehát arra, hogy minél érdekesebben, izgalmasabban és változatosabb formában tanítsunk. A tanulók a digitális játékokat többféle IKT eszközön is játszhatják, leggyakrabban okos telefonokra telepítik fel őket.

Utolsó kérdéseink a tévézés gyakoriságát vizsgálják. A megkérdezettek 59%-a minden nap, 24%-a heti rendszerességgel néz tévét. Arra is kíváncsiak voltunk, hogy a tanulók, mely aktuális zenéhez kapcsolódó tévéműsorokat követik figyelemmel. A tanulók 57%-a rendszeresen nézi valamelyik zenés tévéműsort. Mivel a tanulók 83%-a legalább heti rendszerességgel néz tévét, így a tévéző diákok több mint fele a zenés, tehetséggutató műsorokat nézi rendszeresen.

ÖSSZEGZÉS

Kutatásunkban általános iskolás, felső tagozatos tanulók zenehallgatáshoz kapcsolódó ismereteit vizsgáltuk saját teszttel. A teljes teszt (20 feladat) és valamennyi résztesztje megbízhatónak bizonyult, tehát alkalmas a terület vizsgálatára. A legmegbízhatóbb módon a filmzenei ismereteket méri (Cronbach alfa=0,785). A felső tagozatos tanulók átlageredménye a filmzene részteszten 66%. Nem találtunk szignifikáns különbséget a felső tagozatos évfolyamok átlagteljesítményei között. Ugyanakkor két filmzenét érdekes módon a legfiatalabbak, az ötödik évfolyamos tanulók ismertek szignifikánsan jobban, mint a felsőbb évfolyamok. A zenehallgatási teszthez kapcsolódó hipotézisek beigazolódtak, így az első hipotézis is, mely szerint a tanulók ismerik a népszerű filmzenéket. Továbbá a kérdőív eredményeiből is megtudtuk, hogy a tanulók szintén 90% körüli arányban ismerik a legnépszerűbb filmeket. A második hipotézisünk, hogy a tanulók kedvelik a filmzenéket, szintén beigazolódtott. A zenehallgatási tesztben a 9 filmzenéből 8-at 80% feletti arányban minősítettek kedveltnek. A hipotézisünk az volt, hogy a tanulók nem ismerik jobban a klasszikus zenehallgatási anyagot, mint a filmzenéket szintén beigazolódtott, hiszen a legnépszerűbb, legismertebb klasszikus zenékből kiválasztott öt művet a diákok alacsony arányban ismerték fel.

A kérdőíves kutatáshoz kapcsolódóan a tanulók szerint az ének-zene órák zenehallgatási anyaga kissé elavult. A tanulók 44%-a szerint ez így van. A kérdőív eredményei szerint a tanulók szívesebben hallgatnának az énekórákon modern, kortárs zenei műfajokat, például filmzenéket is. A következő hipotézis, mely szerint a tanulók jobban szeretik, ha videoklip is társul a zeneműhöz, szintén beigazolódtott. A tanulók közel 70%-a válaszolta azt, hogy szívesebben hallgat meg egy zeneművet akkor, ha ahhoz videoklip, audiovizuális élmény is társul. A tanulók 74%-a pedig szívesebben hallgatja meg azt a zenét, amit előtte már hallott egy filmben. Az utolsó hipotézis, mely szerint a pedagógusok nem foglalkoznak könnyűzenével az ének-zene órákon, részben igazolódtott be. Több mint a diákok fele (51%) azt válaszolta, hogy ritkán foglalkoznak vele, ugyanakkor a diákok számára maga a könnyűzene fogalma kevésbé tisztázott. A könnyűzene definíciójával, jellemzőivel és stílusával is érdemes lenne foglalkozni az órákon. A tanulóknak olyan új zeneművekre, zenei ingerekre, új zenei anyagra van szükségük, melyek közel állnak hozzájuk. A diákok figyelmét és tiszteletét pedig el tudjuk azáltal is nyerni, ha hozzájuk közelálló zeneművekkel is foglalkozunk azokon a tanórákon, ahol erre van lehetőség, jelen esetben az ének-zene órákon a filmzene műfajával.

Meggyőződésünk, hogy az új, még nem annyira ismert és elfogadott filmzenék (és szerzőik) is képviselnek olyan valódi művészi értéket, mellyel érdemes többet foglalkoznunk, kiválasztásukra, órai előkészítésükre időt és energiát fordítanunk. Fontos lenne már az alsó tagozaton folyó zenehallgatást is úgy megvalósítani, hogy arra épülve, annak kialakult módszereivel és eszköztárával majd felsőben is igazi, örömteli élményt nyújtsanak a klasszikus zeneművek. A filmpedagógia, a digitális technológia és a zeneművészet gazdag és jól megválasztott eszköztára a tanulók számos képességét hatékonyan fejlesztheti, valamint igényes zeneművekkel hozzájárulhat a diákok médiaműveltségének elmélyítéséhez is.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- B. Németh Mária (2003): A természettudományos műveltség mérése. *Magyar Pedagógia*, vol. 103., no. 4., 499-526.
- Baráth Zoltán – Bekényi József (2013): A zeneoktatásról – bevezetés. In: Bekényi, J (szerk.): *Tanulmányok a zeneművészeti ág módszertani fejlesztéséhez*. Oktatókutató és Fejlesztő Intézet (OFI), Budapest.
- Buzás Zsuzsa (2017): *Testing the music reading skills of 10- to 14-year-old students*. PhD értekezés. Szegedi Tudományegyetem.
- Dóra László (2017): Médiaműveltség az USA-ban – egy bostoni példa. *Neveléstudomány: oktatás – kutatás – innováció*, Vol. 5., no. 2., 5-13.
- Dudás Eleonóra – Cs. Buzás Zsuzsa (2020): *Felső tagozatos tanulók hangszerismeretének vizsgálata online tesztkörnyezetben*. https://www.parlando.hu/2021/2021-3/Dudas_Eleonora-Buzas_Zsuzsa.pdf (2021. 06. 06.)
- Csikszentmihályi Mihály (1997): *Flow – Az áramlat. A tökéletes élmény pszichológiája*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gyarmathy Éva (2013): Diszlexia, a tanulás/tanítás és a tudományok a digitális kultúrában: egy tranzien korszak dilemmái. *Magyar Tudomány*, vol. 174., no. 9., 1086-1093.
- Jakab György (2014): *A médiaoktatás értelmezési kereteiről*. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/a-media-oktatasi-ertelmezesi-kereteirol> (Letöltés dátuma: 2021. 06. 09.)
- Jakobicz Dorottya – Wamzer Gabriella – Józsa Krisztián (2018): Motiválás az ének-zene órákon. *Gyermekevelés*, Vol. 6., no. 2., 18-31.
- Janurik Márta (2007): Áramlatélmény az iskolai ének-zeneórákon. *Magyar Pedagógia*, Vol. 107., no. 4., 295-320.
- Janurik Márta (2018): Az ének-zene oktatás megújulásának lehetőségei. *Magyar tudomány*, vol. 179., no. 6., 818-825.
- Janurik Márta – Józsa Krisztián (2018): Kihívások és lehetőségek a gyermekkori zenei nevelésben: Bevezető a tematikus számhoz. *Gyermekevelés*, vol. 6., no. 2., 1-4.
- Józsa Krisztián (2013): *Az elsajátítási motiváció*. Műszaki Kiadó, Budapest.
- Koltay Tibor (2009): *Médiaműveltség, média-írástudás, digitális írástudás*. https://www.mediakutato.hu/cikk/2009_04_tel/08_mediamuveltesg_digitalis_irastudas (2021. 06. 09.)
- Mrázik Julianna (2006): Médiumpedagógia. In: Bárdossy Ildikó, Forray R. Katalin, Kéri Katalin (szerk.): *Tananyagok a pedagógia szakos alapképzéshez*. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara Neveléstudományi Intézete Kiadó, Pécs.
- Nemzeti alaptanterv (2020): https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (2021. február 8.)
- Nagy Andor (2002): A média és a nevelés. *Módszertani közlemények*, vol. 42., no. 4., 145-150.
- NagynéRápli Györgyi (2017): *Módszertani ötletek Gondolatok az ének-zene tanításáról*. <http://docplayer.hu/105012470-Modszertani-otletek-gondolatok-az-enek-zene-tanitasarol.html> (2021. 06. 06.)
- Nemes Orsolya (2019): *Generációs mítoszok: Hogyan készülünk fel a jövő kihívásaira?* HVG Könyvek, Budapest.
- Oroszné Tornyai Lilla (1999): *Énektanítói alapismeretek*. Kecskeméti Tanítóképző Főiskola, Kecskemét.